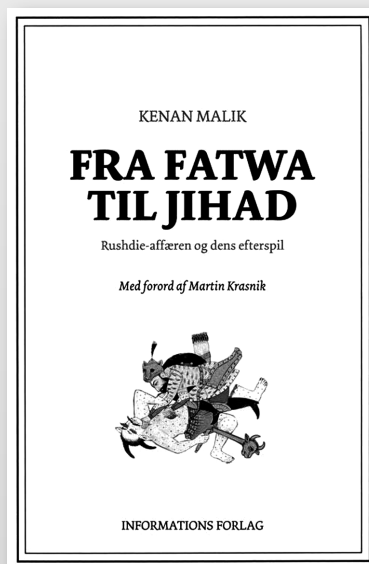

ARVEN EFTER RUSHDIE

Malik og Rose – modsætninger man bliver klogere af

Af Nils Bredsdorff

Kenan Malik:
Fra fatwa til jihad
 Rushdie-affæren og dens efterspil.
 Oversat af Claus Bratt Østergaard,
 344 s. Pris. kr. 299,-.
 Informations Forlag.

Blokering af al indvandring, øget beskyttelsesensur og respekt for etnisk-religiøs krænkelsekultur er en skridsikker opskrift på stammekrige, ghetto-dannelser og permanente etniske uroligheder. Hvorimod øget immigration, frivillig eller påtvungen, og stigende forskellighed mødt med udvidet ytringsfrihed og lige status som borgere vil give åbne politiske konflikter, som skaber udvikling.

Raceuroligheder og udbredt racediskrimination hærgede Storbritannien i 70'erne og 80'erne. Venstre-fløjen og de udsatte grupper af unge dannede selvforsvarsgrupper og med tiden offensive organisationer, der kunne gå til modangreb og beskytte hele bydele mod højrenationale og fascistiske grupper. Kenan Malik, som er født i Indien, men opvokset i England, var en af de 'sorte', der slog fra sig, gled over i forskellige venstre-fløjsgrupper og oplevede, hvordan den multikulturalistiske politik i halvfemserne splittede venstre-fløj og 'tværfarvede' grupper ad i hver deres identitets- og kulturdyrkende enklaver og farver og ghettoer. Han har siden læst neurobiologi, historie og filosofi og beskæftiget sig med raceteori og religionsfilosofi. Malik mener, at Khomeinis fatwa mod Rushdie var startskuddet til venstre-fløjens flugt væk fra de gamle oplysningsidealer om lighed, ytringsfrihed, fornuft og sekularisme og hen mod krænkelsek- og offertænkning. Hans bog *Fra fatwa til jihad* er skrevet på baggrund af mange års kommentar- og skribent virksomhed i bl.a. BBC, New Statesman og The Guardian.

Flemming Rose behøver egentlig ingen introduktion. Han har været venstre-fløjens, de kulturbærendes og de politisk meningsdannende lags skydeskive, siden han som kulture-redaktør på landets største og mest højrevendte avis i den centrum-højreorienterede borgerlige presse trykte muhammed-tegningerne i slutningen af 2005. Han er nu udenrigs-redaktør samme sted.

Rose blev sendt på ferie i USA efter krisen, fordi hans blotte tilstedeværelse var en trussel og provokation, men har også rejst verden rundt og diskuteret ytringsfriheden og tegningerne og lavet forarbejdet til sin bog. Han har i modsætning til Malik ikke været politisk aktivist og demonstrant, men derimod ofte været centrum for demonstrationer. Hvis Rose har et politisk udgangspunkt, er det de russiske dissidenter i Sovjettiden.

Modsætninger og målsætninger

En af måderne at øge forståelsen af et problemfelt på, er at få en beskrivelse af feltet fra to modsatrettede eller blot forskellige synsvinkler. I tilgift får man så ofte en større indsigt i de to hjælpesynsvinkler. Det er et forsøg værd at gøre det med Kenan Maliks og Flemming Roses bøger. Hvis man anser de globale og de hjemlige kampe for demokrati og frihedsrettigheder for betydningsfulde for dannelsen af myndige og politisk handlekraftige (verdens) borgere, så er de to kampaner ikke bare gode fortalere for deres synsvinkel, men de to vinkler supplerer hinanden godt.

Tag nu – ikke tilfældigt – Islam (det gælder mange af deres emner, at de behandles herligt forskelligt). Maliks *Fra fatwa til jihad* giver et billede af en religion, der udarter, mens den tilpasser sig de nye forhold i England, mens *Tavshedens Tyranni* tegner billedet af en udartet religion; den første baserer sig på udviklingen af en mangfoldig Islam til en europæisk islamisme, og Malik støtter sig på de franske, verdenskendte islamforskere Olivier Roy og Gilles Kepel og sine egne erfaringer som sekulær muslim. Rose får sine synspunkter udviklet fra interviews med, hvad han kalder Islams dissidenter, som beskriver den religiøse afart, der kaldes islamisme eller moderne konservative strømninger i Islam set fra den politiske, livsfarlige, konkrete virkelighed, de står i; hverken Roy eller Kepel, men heller ikke de grundlæggende ideologer i islamismen,

pakistaneren Mawdudi eller ægypteren Qutb, er nævnt. Men tag ikke fejl: Det er tunge vidner, Rose trækker frem: Den efterhånden neokonservative Ayaan Hirsi Ali, iranerne og socialisterne Maryam Namazie og Afshin Ellian og flere andre.

Begge bøger er skrevet med Rushdie-sagen og ytringsfriheden som omdrejningspunkt og begge med en opfattelse af Muhammedkrisen som en fortsættelse af Rushdie-sagen. De tre nævnte dissidenter er alle underskrivere på det *Manifest*, som 12 forfattere og intellektuelle udsendte, da krisen om muhammed-tegningerne var på højdepunktet i februar 2006, sammen med bl.a. Salman Rushdie, Ibn Warraq og Taslima Nasreen, professor Mozaffari fra Aarhus og redaktøren for det satiriske franske blad Charlie Hebdo. Manifestet slog entydigt fast, at forsvaret for *De sataniske vers* og Westergaards tegninger er dele af den samme kamp mod totalitarismen. Bøgerne her fremhæver dette og betoner, at venstrefløjen overalt gik islamisternes ærinde ved ikke at forstå nødvendigheden af den kamp for ytringsfrihed, Manifestet lagde op til. De kendte danske forfattere, som også udgav manifestet, tog ikke notits af de internationale kolleger og deres dyrekøbte erfaringer med islamisterne, men fremturede med at gøre Roses og Jyllands-Postens trykning af de angiveligt forhånende billeder til en unødigt provokation, som sammen med avisens grove tone i debatten blev til skydeskive for deres skingre kritik og krav om respekt og selvcensur!

Zeev Sternhell

Pluralistisk monokulturalisme og krænkelsekultur

Den israelske historiker Zeev Sternhell, ekspert i moderne fascisme og kritiker af den israelske, religiøse højrefløj, skrev en artikel i *Le Monde Diplomatique* i december 2010 med overskriften: *Fra en nation af borgere til en kulturnation – neokonservative, islamister og det israelske højre hader alle sammen Oplysningen*. Sternhell ser nye sammenstød mellem to flere hundrede år gamle, politiske traditioner, en optrapning af krigen mellem Oplysningen og Anti- eller Modoplysningen.

Sternhell skriver:

”Den krig som nu føres mod Oplysningens værdier, føres med lige så stor målbevidsthed som i de to forudgående århundreder, fordi de store spørgsmål, som filosofierne i 1700-tallet stod overfor, fortsat er der: Er samfundet en krop, en levende organisme, eller blot en samling borgere? Hvor ligger den nationale identitet? Definerer det nationale samfund sig i politiske og juridiske termer eller som en funktion af historie og kultur? Og hvad er så religionens vægt i kulturen? Hvad er vigtigst i menneskets liv: Det som er fælles for alle, eller det som adskiller dem? ...

Et begreb om mennesket spiller tydeligvis en rolle i svaret på disse nøglespørgsmål. For den politiske tænkning i den magtfulde og hårdnakkede anti-oplysningstradition, har individet kun mening igennem samfundet, eksisterer kun i det konkrete særlige og ikke i det universelle abstrakte. Vi skal derfor prioritere og vægte det, der udskiller, deler og adskiller mennesker, for det er det, der former deres identitet: Dette kan ikke reduceres til fornuften alene, det er meget stærkere end fornuften. Dette spørgsmål om identitet, det ”identitaris-

ke" (engelsk *identitarian*: identiteten er udelukkende bundet til kulturen og religionen, NB) spørgsmål, som nu igen er på dagsordenen i Frankrig og andre steder, er aldrig forsvundet, siden Diderots og d'Alemberts *Encyclopédie* første gang formulerede Oplysningens definition på en nation: "Et betragteligt antal mennesker, som bebor et land af en vis udstrækning omsluttet af bestemte grænser, og som adlyder den samme regering". Ikke et ord om historie, kultur, sprog, eller religion: Det er sådan borgeren trådte ind i verden, befriet for sine særlige træk. Det var på denne basis, jøder og sorte slaver blev befriet af revolutionen: For første gang i moderne historie blev alle indbyggere i det samme land, som adlød den samme regering, frie borgere med lige rettigheder, underkastet de samme love. Det er værd at understrege, at dette begreb om nationen ikke beskrev en sociologisk eller kulturel realitet, men derimod en heroisk anstrengelse fra Oplysningens tænkere på at overvinde historiens modstande, befri individerne fra deres samtids determinismer, især religionens, og at bekræfte deres autonomi.

Nationalismen, som for gennem det 19. og det 20. århundrede som en hvirvelvind, er her stadig. Det hævdes ofte, at den var barn af den franske revolution. Men det stik modsatte er tilfældet: Revolutionen var kun mulig, fordi nationen allerede var en realitet, en virkelighed, og overførslen af suveræniteten til nationen kunne finde sted helt naturligt. Men Diderot og d'Alembert ønskede at give denne realitet en politisk og juridisk mening ved at bøje betydningen af den hen imod et kollektiv af individer. Siden da og lige op til vore dage har individets tarv været det endelige mål for al politisk og social handling i Oplysningens tænkning. På den anden side kommer samfundet for anti-oplysningens tænkere i det 19. og 20. århundrede før individet, som først og fremmest beskrives som arvtager af det forgangne: Vore forfædre taler gennem os – vi er, hvad de gjorde os til ... Når den franske højrefløj, de nationalistiske, religiøse jøder i Israel og de neokonservative og deres evangeliske, religiøse allierede i USA alle – på trods af tilsyneladende forskelligheder – er i gang med den samme kamp, så er det, fordi de alle hævder, at ... enhver person, ethvert historisk samfund har sin egen specifikke og uforlignelige "kultur", og at det er det, der skal komme først ... Den selv samme franske højre-bevægelse og de militante muslimer i forstæderne til Paris har nogle vigtige værdier til fælles. De privilegerer alle det at høre til en kultur, forsvarer deres historiske selv, finder deres identitet i en reel eller mytisk fortid, tænker, at deres kulturelle fællesskab har noget unikt at sige, og at det bør forblive tro mod sig selv i evighed. De har mere begrebsligt sammenfald med hinanden end med encyklopædisterne. Men de fundamentalistiske islamister er langt forud for højrefløjen, når det drejer sig om det centrale spørgsmål om kulturernes uigennemtrængelighed. Ulig højrefløjen, men på linje med fundamentalisterne blandt jøder og kristne, prædiker islamisterne nødvendigheden af isolation. Vi bør her, uden tvivl, kort huske på den postmodernistiske begejstring for multikulturalismen og troen på kulturel forskel, som har spillet en ledende rolle i svækkelsen af de universelle ideer."

Da Kenan Malik under sit besøg i Danmark først på året 2011 blev interviewet, insisterede han på, at jo mere multikulturelt et samfund var, desto mere fri måtte talen være, og han blev til sidst spurgt, hvad han (så) ville stille op med integrationen i England. Hertil svarer han: Man skal behandle mennesker lige som borgere – man skal holde op med at behandle folk, som om de sidder i bestemte båse (interview med Adam Holm 7. januar i *Deadline*). Maliks nye bog *Fra fatwa til jihad* hamrer denne lighedsgrundsætning fast gennem tre hundrede sider mod den herskende opfattelse af forskellens og kulturens betydning, båsegrundsætningen.

Malik ser Rushdie-sagen som et vendepunkt i religionens betydning i Europa. Religiøse kredse brugte den som afsæt for en ny gudelig offensiv, der fik grobund i den samtidige eskalering af multikulturalismen. Meget stærke kræfter i det internationale system (bl.a. i FN) arbejder på at få censuren genindført i forhold til religionskritik (kun useriøs eller krænkende, forstås) og racisme/etnicitet. Indvandring, xenofobi, etnicitet, religion og race blandes sammen i en ulækker suppedas, som det er Kenan Maliks mål at gøre politisk gennemskuelig. Masseindvandringen og religionens nye rolle skaber et multikulturelt samfund med en helt ny diversitet i tanke-sættene. Krænkelser og sammenstød er uundgåelige, ”*det er bedre at få disse sammenstød ud i det åbne i stedet for at undertrykke dem i tolerancens og respektens navn. Sammenstødene er ikke bare uundgåelige, de er også nødvendige. Sociale fremskridt kan kun opstå, når nogen bliver krænkede ... hvem drager egentlig fordel af censuren? Det gør magthaverne.*”

Magthaverne har behovet for at skabe stabile tilstande, mens de magtesløse derimod kun har retten til at ytre sig, til at kritisere magten og til at deltage i den politiske proces som borgere, ikke som kultur- eller religionsrepræsentanter. Malik siger i et interview (*Weekendavisen*, 14. jan 2011), at det ofte hævdes, at censuren beskytter minoriteterne. Men det argument vender tingene på hovedet: ”*Ytringsfriheden er de magtesløses magt.*”

I et andet interview (*Information*, 11. januar 2011) fortsætter Malik tankerækken:

”Politiske konflikter er frugtbare, fordi de kan forhandles og løses. Kulturelle konflikter kan pr. definition ikke løses. Du tilhører din. Jeg tilhører min ... Diversitet er godt, fordi det åbner os, tillader os at bryde ud af vore bokse, vores snæversyn ... men det holder op, hvis vi af angst for at træde andre over tærne ikke skaber den dialog. Det er jo i sammenstød og konflikter, at vi skaber det universelle sprog, som vi skal bygge på. Det er derfor, jeg er tilhænger af masseindvandring, men modstander af multikulturalisme.”

Det er ikke alle på fløjen, der er enige med Malik, se fx. den meget vrede anmeldelse i *Race & Class* fra januar 2010. Se også Maliks hjemmeside.

Mens både venstrefløjen og fagbevægelsen i tresserne og halvfjerdserne havde været meget skeptiske over for indvandring af billig arbejdskraft og analfabeter, skiftede venstrefløjen nu holdning og gik sammen med Socialdemokratiet ind i det multikulturelle univers, som Malik beskriver således:

”*Pluralistisk monokulturalisme.* Det er økonomien og nobelpristageren Amartya Sens træffende forslag til det rette navn til multikulturalisme. Hvad vi omtaler som multikulturalisme er i virkeligheden en politik drevet frem af myten om, at samfundet udgøres af en serie adskilte, ensartede kulturer, der danser rundt om hinanden ... multikulturel politik skaber det lagdelte samfund og fikserede identiteter, som denne politik angiveligt skulle være svaret på. Betegnelsen ’multikulturalisme’ definerer både et samfund, der, som regel på grund af indvandring, er yderst forskelligartet, og den politik, der er nødvendig for at styre dette samfund. Multikulturalismen inkarnerer således både en beskrivelse af samfundet og en opskrift på at styre det. Multikulturalismen er både problemet og løsningen – og når både problem og løsning er et og det samme, har vi at gøre med gift, der forhandles som medicin.”

Maliks bog er først fremmest en kritik af venstrefløjens, hans egen bevægelses, lan-

ge vej til det totale nederlag i forhold til integrationspolitikken, men også i forhold til fremtidsvision, til målene med kampene, til de store spørgsmål om frihed og velværd, lighed og broderskab. Bogen er både en historie om og en kritik af den førte integrationspolitik, hvis konsekvenser ofte vises i beskrivelsen af tidligere venners politiske udvikling eller beskrivelser af politiske begivenheder – de konkrete historier illustrerer den generelle udvikling:

”Ligesom mange andre asiater i min generation var det kampen mod racismen, der fik mig ind i politik. Jeg var i tyverne, venstreorienteret og engagerede mig i en række organisationer på den yderste venstrefløj. Men hvis det var racisme, der lå bag min interesse for politik, var det interessen for politik, der fik mig til at se, at racismen i snæver forstand ikke var hele forklaringen. Det gik op for mig, at der hørte andet og mere til social retfærdighed end de uretmæssigheder, jeg blev udsat for, og at et menneskes hudfarve, etniske herkomst eller kultur ikke var nogen rettesnor for hans eller hendes politiske ståsted. Det politiske engagement viste mig vej til oplysnings-tænkningen og begreber om en fælles humanitet og menneskerettigheder. ... Men i slutningen af 1980erne betragtede mange af mine venner den slags oplysningsbegreber som håbløst naive. Rushdie-affæren markerede ikke blot en ny form for Islam, men også et nyt politisk venstre. Radikalisterne holdt efterhånden op med at nære tillid til den vestlige universalisme og begyndte i stedet at tale om multikulturalisme og grupperettigheder. De havde mistet troen på Oplysningens forestillinger om rationalisme og humanisme, og mange af dem begyndte at rakke ned på oplysningstraditionen som et ”eurocentrisk” projekt.”

Det bliver en stærkt personlig, politisk historie, som yderligere flettes sammen med historien om Rushdies bogs skæbne. Affæren om *De sataniske vers* er historien om små og store islamistiske bevægelser og muslimske staters skabelse af en mærkesag, som kunne drive disse (ofte konservative) bevægelser frem. Gennem statslige og kommunale råd og nævn og ved at skubbe de unge radikaliserede indvandre-

re foran sig, kunne konservative kræfter få magt, og de radikaliserede unge indvandrere fred til at isolere sig. ”Hvor venstrefløjen havde argumenteret for, at alle skulle behandles som ligeværdige uafhængigt af racemæssige, etniske, religiøse eller kulturelle forskelle, gik man nu ind for, at folk med forskellig baggrund skulle behandles forskelligt netop på grund af deres forskelle.”

Det forbløffende er, at det foregår for øjnene af en stadig mere afkræftet (engelsk og dansk) venstrefløj, som allerede i 1985 efter den månedlange, ophidsede religiøse og etniske modstand mod forfatteren og filmmageren Kureishis ”u-pakistanske” film *Se mit smukke vaskeri* burde have fået anelser om, at noget var galt. Hvis ikke her og heller ikke ved Rushdie-affæren i 1989, så burde man senest i 2003, under de voldsomme protester mod Monica Alis bog *Brick Lane* og planerne om at filmatisere den, have set, at venstrefløjen stod i lort til halsen. For igen var der tale om en religiøs, etnisk kritik af, at en bog krænkede, fornærmede og forhånede Islam og oprindelseslandets kultur, her Bangladesh. Disse episoder og flere andre kørte på samme oplysningsfjendske litani om religionens og herkomstens ukrænkelighed, og de beskrives – næsten deprime-rende – levende sammen med andre mindre kendte muslimske (konservative og islamistiske) forsøg på at begrænse ytringsfriheden ved at henvise til de krænkede religiøse sentimenters.

Maliks beskrivelse af den multikulturelle opløsning af venstrefløjens dømmekraft – et opgør og omfattende kritik fra venstre af Brian Barry i *New Left Review* i 2002 blev også overhørt – er spændende. Som illustration kan nævnes, at den brede engelske, muslimske bevægelse har adskillige indflydelsesrige og fremtrædende islamistiske intellektuelle, der er ligeså tvetungede og gennemslagskraftige som danske Abu Laban, filosofen Shabbir Akhtar, som skrev et forsvarsskrift for fatwaen ”*Be Careful with Muhammed*”, og den nu adlede sir Iqbal Sacranie, formanden for det øverste muslimske rådgivningsorgan Muslim Council of Britain, som mente at fatwaens dødsdom over Salman Rushdie var

for mild en straf for de sataniske krænkelser.

Det er umuligt ikke hele tiden at se paralleller til den danske venstrefløjs og Socialdemokratiets fallit. Det danske nederlag består i, at man ikke brugte de anledninger og provokationer, der forelå (fra Karen Jespersens og Ralf Pittelkows velargumenterede højreflugt og helt ud til islamistiske prædikanter), eller de stadig mere offensive, engelsk islamistiske, homofobe politikere, som Malik's bog er fyldt med, til at endevende sit politiske grundlag. Hvorfor blev den stigende mængde af undersøgelser af de reaktionære virkninger af indførelse af shari'a-lovgivning ikke grundlag for at gennemarbejde konsekvenserne af særrettigheder til de religiøst sensible? Hvorfor overså man fx Brian Barry's (korrekte) påstand om, at kampen for de kulturelle særrettigheder skyggede for kampen for den hvide underklasse – konkret de arbejdsløse hvide i Nordøstengland?

Malik's bog viser, at der var masser af sager, *inden* muhammed-tegningerne kom i trykken, og at Rushdie-sagen blev brugt til at samle moderate og radikale islamister og presse på for at skubbe grænserne for ytringsfriheden tilbage. Det racespørgsmål og den kamp for retten til at være ligeberettiget borger i et land, som havde præget venstrefløjen i 60'ne og 70'ne, svandt ind, og bevægelsen blev langsomt vakt til live i skikkelse af en kamp for kulturelle rettigheder, shari'a-domstole til indvandrere og minoriteterne. Malik krydrer hele tiden sin fremlæggelse af de historiske udviklinger med historier fra sine venners liv og tro og sit eget liv som aktivist og journalist. Han fortæller bl.a. om en oplevelse, han havde med den venstre-liberale avis *The Independent*. Han skulle skrive et essay om den berømte Tom Paine, frihedshelt fra den amerikanske uafhængighedskrig, i anledning af 200-årsdagen for hans klassiske bog *The Age of Reason*, som var et flammende opgør med de formelle (jødiske, kristne eller tyrkiske) kirker og religiøse institutioner. Malik var begejstret for Paine og indledte med at sammenligne bogen med *De sataniske vers*. Han ville bringe et citat fra Rushdie, hvor

han satiriserer over Koranens guddommelige oprindelse. *The Independents* redaktion mente imidlertid, at citatet var krænkende og ufølsomt og ville ikke bringe det. Paine beskrev selv sin bog som en 'march gennem kristendommen med en økse', så krænkende har citatet sikkert været.

For Malik er en radikal tolkning af Oplysningens budskab nødvendig for at få sat en politisk proces i gang, der kan føre til, at alle grupperne i et pluralistisk samfund kan leve sammen som lige borgere. "Fra oplysningstiden og fremover er ytringsfriheden ikke blot blevet betragtet som en vigtig frihedsret, men selve frihedens element ... ikke således mere. Set med liberale øjne forekommer ytringsfriheden i dag at være en trussel mod friheden, hvis den bruges som værn for den". Malik er en meget venlig mand, og hans fremstilling af Muhammed-krisen i Danmark er uden særlige hug til den danske venstrefløjs handlen og mangel på samme. Men man skal være meget blind for ikke at se, at bogen også beskriver den danske venstrefløjs politik.

Fra fatwa til jihad er faktisk det, som vennen Hanif Kureishi hævder på bagsiden: "A gripping account of how we went from burning books to bombs on buses. The Rushdie affair has shaped all our lives. The book shows us how".

Malik slutter sin vigtige bog med følgende opsummering:

"Rushdie-affæren er viklet ind i et lag af myter – myten om at fjendtligheden mod *De sataniske vers* blev drevet frem af teologi, myten om at alle muslimer er blevet krænket af romanen, myten om at Islam er uforenelig med vestligt demokrati, myten om at ytringer i et pluralistisk samfund nødvendigvis må begrænses. Ved at beskrive kontroversen på denne måde, ved at overse Rushdie-affærens politiske kerneindhold og de muslimske lokalsamfunds indbyrdes forskellige karakter og forskellighedetheden i de muslimske reaktioner på *De sataniske vers*, ved ikke at se vigtigheden af ytringsfrihed for mindretalssamfundene og ved at opgive deres tilknytning til Oplysningens værdier har de frisisindede ikke blot skabt et specifikt billede af Rushdie-affæren, men de har også sikret sig, at Vestens samfund er

I 1989 udstedte Ayatollah Khomeini en fatwa over forfatteren Salman Rushdie for blasfemi. Kampen for retten til at ytre sig også religionskritisk og satirisk var startet!

bukket under for det billede, de selv har frembragt. De liberale har medvirket til skabelsen af en krænkelsekultur, hvor forurettelse er blevet et emblem på identitet, de har ryddet et felt, hvor islamisterne kan blomstre frem, og deres indsats har betydet, at verdslige og progressive argumenter i højere grad er blevet unævnelige, ikke mindst i de muslimske lokalsamfund.”

Det er en stor skam, at Informations Forlag har besluttet at udgive denne prægtige bog med alle dens eksemplariske historier uden det indeks, som den engelske udgave har. Til gengæld har man fået Martin Krasnik til at skrive et glimrende forord, hvori han kæder Rushdie og den engelske udvikling sammen med Muhammedkrisen set fra en dansk vinkel.

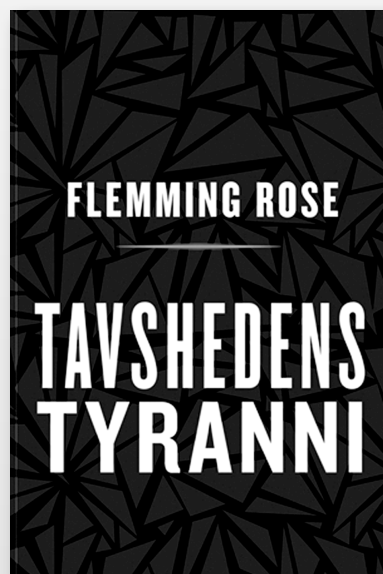
Tavshedens Tyranni

Flemming Rose, kulturelledende på Jyllands-Posten, har skrevet om Muhammedkrisen, ytringsfriheden og Flemming Rose. Bogen er et forsøg på at få styr på sig selv efter det enorme pres, hans ansvar for trykningen af muhammed-tegningerne skabte, og på at få overblik over sagens forløb, den lille sag og den store sag,

ytringsfrihedens betingelser. Det er der kommet en fremragende bog ud af. På en måde er *Tavshedens Tyranni* en dansk pendant til Kennan Maliks bog – som også omtales positivt hos Rose. Især i de indledende kapitler er ligheden slående helt ned i formuleringerne. De er enige om, at Rushdie-sagen betød et vendepunkt i den nye, globale udvikling, om at ytringsfriheden er kernefriheden, og at den ikke kan eksistere i forkortet udgave, at de herskende, liberale, meningsdannende lag svigtede i muhammed-striden, at multikulturalismen og det lagdelte samfund med etnisk religiøse inddelingskriterier er en politisk fejludvikling, at de konservative grupperinger og islamisterne blandt muslimerne har en fordel af multikulturalisme, at vi alle, hvis vi skal leve i frihed i stigende mangfoldighed, har brug for at blive mere tolerante og få tykkere hud, at mennesker har mere tilfælles, end de har ting, der adskiller dem, selv om forskelle i kultur, religion og historie kan give indtryk af det modsatte.

Muhammed-krisen gav en forsmag på den verden, der venter i det 21. århundrede. Den globale udvikling fører til en øget risiko for at komme til at træde nogen over tærne og overskride andres grænser. I denne konfliktfyldte verden skal:

”... værdier som frihed og tolerance genopfindes og læres under nye betingelser ... desværre er mange politikere og borgere i den frie verden under indtryk af den voksende mangfoldighed og frygten for at krænke parat til at indføre begrænsninger på ytringsfriheden. For at sikre den etniske, kulturelle og religiøse mangfoldighed er de parat til at ofre mangfoldigheden af ytringer, et paradoks, de ikke kan se ironien i.”

Flemming Rose
Tavshedens Tyranni
528 s. Pris. kr. 262,50.
Jyllands-Postens Forlag.

Rose har ikke forsøgt at skrive endnu en historisk fremstilling af karikatur-krisen, han vil skrive sin egen historie. ”Det er et personligt forsøg på at skabe sammenhæng og mening af en begivenhed, som har fyldt meget i mit og i danskernes liv i de seneste fem år”. Det gør bogen til en meget mere personlig bog end Maliks, som er udadventt kritisk trods sine biografiske episoder, hvor Rose er optaget af sin egen reaktion på det ekstreme pres, han har været underlagt. Desværre får vi så ikke ret meget af Roses egen vurdering af de andre fremstillinger af Muhammed-krisens forløb, herunder hans kollegers ver-

sion. Rose undersøger sin egen historie, sin fattige barndom, sin flippede ungdom og korrespondent tilværelsen i Sovjetunionen. Det virker ærligt, og især det sidste virker vedkommende og forklarende. Mødet med de russiske dissidenter har præget ham og hans opfattelse af kampens nødvendighed og kompromisets umulighed. Især mødet med den russiske menneskerettighedsbevægelses leder, Sergej Kovaljov, har været betydningsfuldt, og bogen fremhæver karakteristisk nok Kovaljovs kontrære holdning i spørgsmålet om national selvbestemmelse. Han var imod, fordi der ikke fandtes en definition på et folk. ”Princippet om national selvbestemmelse er i modstrid med menneskerettighederne, fordi stater etableret på et etnisk grundlag skaber borgere af første og anden rang.”

Tavshedens Tyranni består af tre hovedafsnit. Det første afsnit er tre større interviews, Rose har lavet med mennesker, som på hver sin måde har været tæt på Muhammed-krisen. Enken efter et offer for bomberne i Madrid, Kurt Westergård og en tuneser anholdt for mordplaner på Kurt Westergård. Det andet afsnit er Roses egen oplevelse af Muhammed-krisen, og det tredje er overvejelser over og interviews med russiske dissidenter og derefter, ganske naturligt i Roses optik, Islams dissidenter – bl.a. Ayaan Hirsi Ali. Dette fører over til en afsluttende diskussion af den globale værdikamp, herunder en analyse af udviklinger i FN's menneskerettighedsforståelse og arbejde med rettighedskonventioner af forskellig art. Hvert af disse grundtemaer er flettet sammen med mange større og mindre side-historier – fx udvides Kurt Westergårds biografi med et afsnit om kulturkampen i trediverne, PH og ytringsfriheden. PH siger: ”Så snart man erstatter ubetinget frihed med betinget, vil det altid blive det offentlige – regeringen og domstolene – som til enhver tid formulerer betingelserne for friheden og indskrænkningerne i den.” Fra trediverne henter Rose også et glimrende sidetema om Weimar republikken, hvor han forment gør op med den opfattelse, at det var republikkens vidtgående ytringsfrihed, som tillod nazisternes antisemitiske pro-

paganda, og som førte direkte til holocaust. Men der var love som forbød racistiske opfordringer til vold, og nazisterne blev dømt på strube, men udnyttede retssagerne som talerstole. Det var ikke nazisternes ord, men deres voldelige handlinger, der skabte en mangel på lyst og mulighed for at ytre sig imod nazisternes ævl.

I afdækningen af terrorplaner mod Jyllands-Posten og især den amerikanske terrorist David Headleys rolle, kommer Rose også ind på det generelle problem med sammenhængen mellem onde ord og onde handlinger, hvorefter der følger et længere og udmærket referat af Kenan Maliks argumentation for, at hverken Rushdie, Rose eller Westergaard kan være ansvarlige for andre menneskers tolkning af deres ord og billeder. Rose spørger efter sammenhængen mellem tegningerne og uroligheder fire år efter i Nigeria. Det var blevet god tone blot at hævde denne sammenhæng, hver gang der foregik drab på civile i religiøse sammenhænge. "Jyllands-Postens ledelse accepterede i mange tilfælde lidt for let den logik, om end det var forståeligt på baggrund af det pres, avisen blev udsat for". Efter denne ret enestående kritik af avisens ledelse, som ikke uddybes, følger et længere afsnit om de blodige uroligheder mellem kristne og muslimer i Nigeria, hvorefter vi vender tilbage til David Headley og det afværgede attentat på avisen. Afsnittet slutter med Roses beretning om sin barndom. Det lyder uoverskueligt, men den professionelle skribent får det til at virke helt naturligt, ja afvekslende, som når man får fortalt en god historie.

Den lille kritiske bemærkning om avisens ledelse gjorde mig opmærksom på, at der er uhyre lidt stof om, hvordan avisen og kollegerne klarede presset, om hvilke tanker man gjorde sig om sin egen placering, da man som borgerligt, i egne øjne, liberalt bladhus stod alene med det meste af den pæne borgerlige offentlighed vendt imod sig. På samme måde undrer det mig, at hele denne borgerlige støtte til krænkelsekulturen, som majoriteten af venstrefløj, liberale og forfattere, førende jurister og kulturradikale tilsluttede sig, ikke nævnes ved navn. Uffe Ellemann Jensen næv-

nes en gang kort, men hverken Tøger Seidenfaden, Carsten Jensen, Klaus Rifbjerg, Per Clausen eller de mange industrifyrster og kulturarbejdere, der meldte sig til forsvar for sagtmodighed og pli, omtales. På trods af at de samme folk under og i det første år efter krisen mente og fastslog offentligt, at JP og/eller Rose var den Onde selv og en simpel provokatør. Ej heller nævnes de fremtrædende juridiske professorer, der alle mente Jyllands-Postens trykning af tegningerne og den medfølgende konflikt ikke havde noget som helst med ytringsfrihed at gøre. De gav faglig autoritet til Uffe Ellemanns slogan om, at ytringsfrihed var en ret, som indbefattede en ret til tavshed og en pligt til respekt og pli i forhold til andres tro og et eksplicit forbud mod forhånelser af religion. (Det sidste viste sig at være mere kompliceret end som så, og JP blev frikendt ved domstolene for forhånelser). Måske har Rose ment, at han har fjender nok i forvejen. Det er en skam, fordi den hjemlige reaktion på tegningskrisen, fx de kendte forfatteres to manifester, pressens ledere, venstrefløjens larmende tavshed eller det respektfulde og høflige sammenrend af kirke, stat og industri i *Co-Existence of Civilisations*, dermed ikke får Roses detaljerede, rasende og personlige kommentarer med. Det er især en skam, da mange af dem har glemt deres knæfald for den høflige tavshed og nu hylder Rose. Kan det tænkes, at Rose har sat kikkerten for det blinde øje velvidende, at åndseliten havde forladt kritikken af Rose og nu næsten stod sammen med ham? Måske skyldes sindelagsskiftet, at det endelig er sivet ind i de kulturbærende lag, at Rushdie ikke selv kunne se forskellen i berettigelsen af at forsvare hans værk og Rose/Westergaards. (Både Malik og Rose dokumenterer dette, hvis nogen af de mange fremtrædende kulturradikalister, som har hævdet forskellen mellem afbrænding af rigtig kunst og dagbladstegninger, har lyst til at se det og give udtryk for det. Der er stadig brug for det).

Derimod har Rose grovfilen fremme mod den internationale rettighedsindustri og FN-systemets falden på knæ foran OIC – de muslimske landes lobbyorganisation – i

den langvarige kamp om ytringsfrihedens indskrænkning, først med racisme-konventionen, som danske jurister dog også var betænkelige ved, og nu søgt endnu mere indskrænket med et verdensomspændende forbud mod krænkende omtale af religion. At den særlige muslimske menneskerettighedserklæring, som også behandles her, ikke er blevet genstand for latterliggørelse og forhånelser er skræmmende. Den internationale krænkelsesindustri kværner løs, og Roses redegørelse for spillet virker rimelig, selv om kompleksiteten i emnet – fx udviklingen omkring Durban I og II – ikke er med. Standpunktet om at det kun er den useriøse, ikke-videnskabelige religionskritik, man vil til livs med den nye bølge af censurkrav og beskæringer af ytringsfriheden, flourerer i bedste velgående i FN-systemet og krænkelseskulturen. Masser af modbydelige kætterdomme ved islamiske domstole mod forfattere og forskere viser, at det er løgn

Det går godt, lige indtil Rose på knap to sider får styr på sagen og hævder, at hele miseren skyldes den europæiske velfærdsstats lighedsmålsætning. En radikal ytringsfrihed er i modstrid med velfærdsstatens lighedsmålsætning og rettighedskultur i et multietnisk samfund. Rose forklarer ikke, hvorfor specielt velfærdsstaten har vanskeligt ved at acceptere den fundamentale indsigt, formuleret af den amerikanske retsfilosof Ronald Dworkin, i, at der i et demokrati ikke eksisterer nogen ret til ikke at blive forhånet og krænket, og at religiøse følelser naturligvis ikke har nogen særstatus. Der er selvfølgelig en side-historie mere om et møde med Dworkin.

Med det tydelige formål at illustrere, at det islamistiske (og hinduistiske og kristne) vanvid med voldelige reaktioner på ikke korporlige krænkelser, fortælles fem korte historier om sager fra Mellemøsten, Indien og Rusland, hvor upassende adfærd, kritik eller gøren nar har ført til drastiske konsekvenser. Og da det nu er Roses historie og baggrunden for den, der er bogens tema, er det også relevant at tage endnu en tur til den russiske menneskeretsbevægelse og en gåtur i Geneve, hvor FN's Menneskerettighedsråd har sit

hovedsæde, for demonstrativt at understrege forbindelsen mellem tegningskrisen og ytringsfrihedskampen ved at fortælle om Calvins protestantiske inkquisitioners kætterbrænding af Michael Servetus i 1553. Rose insisterer på sin ret til at fortælle sin egen historie ved på bogens sidste sider at vende tilbage til mødet med den far, der forlod ham og hans mor, da han var fem, og samtidig slutte af med denne begrundelse for, at det var rigtigt at trykke tegningerne, at det var umagen værd ... ja nødvendigt:

”Behovet for at insistere på universelle rettigheder og sigte mod fælles retsnormer vil, så vidt jeg kan se, blive stærkere, efterhånden som det 21. århundrede skrider frem, fordi alle samfund vil blive stadig mere multikulturelle, multietniske og multireligiøse. Hvis man accepterer ideen om, at mennesker har en ret til ikke at blive krænket, og anvender den konsekvent og universelt, så vil man havne i Tavshedens Tyranni. Der findes næppe den ytring, som ikke kan defineres som krænkende på den ene eller anden måde. Den anden mulighed er at definere det minimum af universelle begrænsninger på ytringsfriheden, som kræves for, at mennesker kan leve sammen i fred uanset deres forskelle.”

Bogen er forsynet med et indeks og en større kommenteret litteraturliste, som også er en slags fodnotesamling. Den giver et godt billede af Roses historie om den centrale spiller og den centrale konflikt i den afgørende strid om den europæiske demokratimodel. Der er i midten af bogen en snes illustrationer af vigtige tegninger og malerier, kilder til censurens historie.

Nils Bredsdorff er forfatter til bogen 'Tiden råber på satire. Venstrefløjen, kulturradikalismerne og Muhammedkrise', RUC 2009. I Social Kritik kan nævnes artiklerne 'Skrivefrækheden' (nr. 103, s. 62-73) og 'Sharia og satire' (nr. 104, s. 60-73).